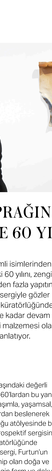

FOTOĞRAF: ALİ BİLİR / İHLAS FOTO

İNSANLIK VE TOPRAĞIN SIRRININ PEŞİNDE 60 YIL

Çağdaş Türk seramik sanatının önemli isimlerinden Candeğer Furtun, seramik sanatındaki 60 yılını, zengin form ve doku dünyasını yansıtan yüzden fazla yapıtını sergilediği etkileyici bir retrospektif sergiyle gözler önüne seriyor. Kent'de Seiken Sakura Kıraathânesi'nde gerçekleştirilen ve 17 Nisan 2022'ye kadar devam edecek olan sergi, eserlerin iki önemli malzemesi olan toprak ve insanı ele alıyor.

YAZI
Mine Akıncal Dorlular

Seramik sanatında 60 yıl... Dile kolay. 85 yaşındaki değerli seramik sanatçımız Candeğer Furtun, 1960'lardan bu yana ürettiklerinin ve mesleğinin dar dağının bir yaklaşımla, yapısınal felsefi, tarihsel, toplumsal ve siyasi sorunsallardan beslenerek seramik sanatına katkılarını sürdürmüş bir kişilik. Furtun'un kendisi kullandığı ve geliştirdiği kendine özgü yöntemlerle Anadolu'nun kadınlarına bulaşıyor. Seiken Anser'in kürtajlarından görülebilen gerçekleşen ve çağ ile yıkılır bir sürecte hazırlanan sergi, Furtun'un sanatında biçimsel ve düşünsel bir öneme sahip olan doğa ve beden temalarını odağına alıyor. Furtun'un zengin form ve doku dünyasını yansıtan yüzden fazla yapıtının yer aldığı ve kronoloji bir güzergâh izleyen sergi sadece Candeğer Furtun'un sanat yolculuğunu değil, günümüz Türkiye'sinin toplumların, seramik sanatının ve Türkiye'nin son 60 yılına da yansıtıyor.

Bu ilk retrospektif sergisi vesileiyle görüştüğümüz Candeğer Furtun, sorularımı yanıtladı, onun için önemli iki malzeme olan toprak ve insanı anlattı.

1954'te İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ne girerek sanat hayatınıza ilk adımı attınız. Sanatçı olma hayaliniz ne zaman, nasıl doğdu?

Yoğlu Kız Ortaokulu'nu bitirince lise için İngiltere'ye gittim. Amacım üniversiteyi de İngiltere'de okumaktı. İlgi alanım felsefe, psikoloji ve edebiyattı. Gittiğim İngiliz okulu bol bol ön üniversite imtihanlarına hazırlanan kültür faaliyetleri için de ünlüydü. Bizi sık sık Londra'da ve diğer şehirlerdeki müzelere götürüyorlardı. O zamana kadar İngiltere'yi sadece birkaç müze görmüştüm. İngiltere'de gördüğüm müzelerdeki eserler, resimler, heykeller beni çok etkiledi. O sırada İngiltere ile Süveyş arasında bir sürtüşme yaşanınca İngiltere'de okumaya devam edemedim, dönmüştüm. Bunda sürprizlerle seçiminde bu kez sanat ağır basın, Güzel Sanatlar Akademisi'nin başvuruları ve sınavdan Resim ile başladım. Nurullah Berk'in öğrencisi oldum. Ancak Hüseyin Gezer Bey'in modelaj derslerinde çamuru elime alığım zaman çok etkilendim. Çamurun üç boyutlu bir şeyler meydana getirmek çok hoşuma gitmişti. Böylece seramik bölümüne geçtim ve seramik dünyasına adımımı attım.

Yoğlu Kız Lisesi, 1957

Fotoğ.: ÖMÜL

Seramiği, toprağı, kil sizin için cazip kılan nedir?

Bu günde kadar çok çeşit malzemeyi elime aldım ama toprak hepsinden farklı; toprak canlı bir şey. Yaptığınız en küçük hareket karşılık bulucu. Bazen size uyum gösteriyor bazen de dur bakalım, benim de kişiliğim var diyerek sıçrıyor diyebilirim. Yani bu kişilik son derece canlı bir kişilik. Dediğim gibi yaşayan bir şey toprak; bir örnekle anlatayım: Bir tane form yapmıştım ve üstünü örtmüştüm kurumaması için. İki-kü gün o hâlde bırakın, sonra bakın ki içindeki bir fıtır yakıcı oluşu çıkmış, toprağın içinde kalmış bir tohum öylece büyümüş... Zaten bu özelliğinden dolayı teknolojinin bu kadar ilerlediği, insanların doğadan ayrıştığı için hazırlıksız yaşadığımizdeki yeni yerde seramik atölyeleri açılıyor. İnsanların elerinin, üzerinde yaşadığımız o canlı toprağa değmesi, el ve beyninin beraber işlemesi için son derece önemli. Onun için toprağa elini sürmen onden kolay kolay ayrılamıyor.

1961'de Fulbright Bursu ile Almanya'ya gittiniz ve asıl seramik alanında uzmanlaşma açan bu eğitim oldu sanırım. Nasıl bir farklılık vardı?

Farklı anlamaz için şu kadarını söyleyeyim: 1959'da ben Güzel Sanatlar Seramik Bölümü'nden mezun olduğumda atölyemizde fırın yoktu! Sırlan yapmak için hammadde yoktu. Kocaman ve çok ağır bir torna vardı, yerinden yamılamadıkmak mümkün değildi. Ben de şartlarında maalesef seramik atölyesine gereken malzemeler alınamıyordu. Bizim çalışmalarımız kâğıt üzerineydi, çiniler üzerineydi. Çömlekçi Hasan Uztatlan'ın yanına gidiyorsa eğitimimizde onları formlar yapıyorduk ama fırın olmayınca pişiremiyorduk. Yil sonunda da İşlerimizi Eczacıbaşı Fabrikası'nda gerçekleştirmiştik. Ben de bir ortamdan çıkıp Amerika'ya gidiyorsunuz. Öyle çok kıskandım ki anlatamam. Inanılmaz bir matbaeye bulduğu vardı; uç tane fırın, her sanatçının bir tornası vardı... Ve bu için teknik kısmı daha neler neler kazanıyorsunuz bu zengin ortamda. Sir yapmasını, pişirmesini öğrenyorsunuz mesela. O sırada Amerika'da gelenekseli seramikten çağdaş seramiğe geçiş aşısından büyük bir mücadele de verilıyordu. 60'lı 70'li yıllarda sanat ağrandan çok vermiş bir ortam vardı. Herkesin çoştuğu bu on yıldı seramik de akıb bayan gitti; çağdaş yorumlarla yoğunluvma başlandı. Bu Türkler için de yeni bir dönemdi. Ve Türkiye'de çağdaşlaşma konusunda hazra konduk.

Kalmanız yönünde ısrar da olduğu hâlde Amerika'da kalmadınız. Neden dönmek istediniz?

Amerika'da eğitimim tamamladım ve o sırada kolay kolay olmayacak bir şey oldu. Hocalarımın hakkında yazdıkları mektuplar sayesinde kıncı kez Fulbright Bursu kazandım. Fakat bu da bitince tekrar yazarken orada kalışı yaşayabilmek için asistan öğretmenlik yaptım. Bu arada kendi çalışmalarıma da sürdürdüm. Geri dönecegim zaman Amerika'da kalmamı ısrar etti ler. Ama bana ne Oğlumdan Türkiye'ye getirmek istedim. Gitmeden bir sergi açalım dediler ve ilk kişisel sergimi orada aştım. Türkiye'de de bir sürü sergi açtım ama inanın, orada ı ilk sergimde toplağdım ilgiyi hiç toplamadım. Kalabalıklar, radyo yayınları, fotoğrafçılar... Orada kalıp Türk kökenli bir Amerikan vatandaşı olmak yerine tüm bildiklerimi Türkiye'ye getirip bütün engellere rağmen Türkiyeden dünyaya seslenen bir sanatçı olmak istedim. Bu yüzden geri döndüm.

Şimdilerde ülkemizden Batı'ya yoğun bir beyin göçü yaşanıyor; gençler hep yurt dışına gitmeyi tercih ediyor. Oysa sizin zamanınızda Türkiye'ye dönmek önemliydi... Ne değişti sizce?

Ben 1936 doğumluyum; o 30'lu, 40'lı, hatta 50'li kuşak, "Çalıkuşu" ruhunu" taşıyordu diye düşünüyorum. Yani ne öğrenilirse yurdumuzda ona tatbik edelim diye düşünüyordurdu. Sanat ortamı da çok farklıydı, bizim eksikliklerimiz vardı ama o dönemde televizyonlarda sanat konuşmaları, sanat gösterileri olıyordu... Artık kuşağımın gençliğini de kınamıyorum. Bugünün şartlarında gitmek istemelerini halk bulıyorum. Çünkü birakın işlerini yapmayı, nefes dahi alamıyorlar burada.

1964'te Şişli'de kurduğunuz ve hâlâ kullandığınız atölyeniz şu anda Arter'de yürütülen retrospektif sergisinin temeli oluşturuyor. Bu atölyenin sizin için anlamı nedir? Ve ünlü seramik sanatçımız Füreya Koral'ın bunda bir etkisi var sanırım...

Atölye kurmak ve seramik sanatını götürmek, malzeme eksikliklerinden ve imkânları kısıtlı olmasından dolayı çok zordu. Hatta ben atölyemi kurarken Füreya'nın "Kızım burada açacakan ama nasıl olacak?" dedi. Ben de "Füreya Hanım on yıl ona inanıyor ve bugüne kadar geldim, ben de açabilirim herhâlde" dedim. Örnekler çok önemlidir. Füreya Hanım gelip İstanbul'da atölyesini açıyor. Burada büyük panolar hâlinde çalışmalarını yapıyor. Türk mâlelerinin alışık olduğu çinileri duvarlara çağdaş bir yorumla aktarıyor, onların üstüne düşünce ve hisslerini yansıtıyordu. Bu çağdaş yaklaşımıyla mimarlıkta ilişki kurarak büyük duvar panoları yapıyordu. Füreya Hanım yaşadığı ile yaşamın gösterdiği. Eğlenci son derece önemli bir ale olmasına rağmen parası çok yoktu, hatta yaşamını sürdürmek için baza eşyalarını satmak mecburiyetinde bile kalıdı. Çok sağlık sorunu yaşadı. Ile başlarda sanat çevrelerinde de biraz küçümsendi. Ama her şeye rağmen tutkuyla atölyesini ayakta tuttu. Füreya Hanım hem çağdaş yorumla sanat dünyasına girmesi hem de atölyesini büyük bir dirençle götürmesi açısından büyük bir örnekti. Benim 1964'te kurduğum atölyem de 60 yıldır tüm sanat çalışmalarımın merkezi oldu. Eserlerimi satmayı bir arada tuttuğum bu atölye olmasaydı bu retrospektif sergi de olmazdı.

Fotoğ.: ÖMÜL

Arter'deki sergi sizin ilk retrospektif serginiz. 60 yıllık sanatsal üretiminizi bizlerle buluşturuyor. Üretim süreciniz, içinde bulunduğunuz yaşamsal, toplumsal, siyasal olaylardan nasıl etkilendi; bu sanatınıza nasıl yansıdı?

Bunların mümkün olduğu kadar soyut yşekldir yansıtım. Mesela 80'lerdeki bakışımın etkisiyle insanların kimi zamanı dönü, kimi içine kapandı, kimi bazıda dirl şeyler yaşıyor yönelik... Orada sırıl sıkıldığı, namaz kılar gibi figürleri görebilirsinizi. 80'lerin sonunda "Suskunlar" diye bir seri yaptım. O seride o dönemin atmosferinin insanlar üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalıştım. Hakıatan de orada kadınları hepsi suskun; sadece izlıyorlar, seslerini hiç çıkartamıyorlar, bağırı oldu ağzı... Sonra 1994'te de şunu sezinledim; mütfiq bir İslamsal atılım geçiriyoruz; herkes uçamam nereden başladığını öğrenmek istiyor, bunun sonucunda insanlar delik deşik yapılıyor, tıp ve teknoloji o kadar ilerliyor ki sizin bacağınızı kesiyorlar diyorsun bakıyorlar, onun kısa bacağınızı kesip bacaklarınızı takıyorlar... Ve tüm bunlar olurken toplum giderek bireyselliğini kaybediyor. Bu dönemde yaştığım çalışmalarda kişinin nasıl kaybolduğunu vurguladım; bunun için bacaklar, kollar ve eller üzerinde, parça olarak çalıştım. Fabrikadan çıkmış insan parçaları gibi... Ve 2010'larda da toplumdaki duyarlılığın kaybolduğunu, hiçbir işaretin hiçbir konutu artık işe yaramadığını hissettim. Mesela durulmaz gereken bir yerde kimsenin durmadığını, suç işaretine kimsenin suçlandığı, mutat diyene kimsenin akıng etmediğini... Bunun üzerine elleri yaptım, ellerdeki o simgeleri ortaya koydum. Bunlar karşılıksız inferdi, sonuçsuz işaretlerdi artık. Bu şekilde yürüdü benim yaratım sürecim.

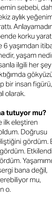

Çalışmalarınızda özellikle insan bedeni, kollar, bacaklar çok dikkat çekiyor. İnsan bedeni size ne açıdan ilginç geliyor?

Insan ile ilgilendiğim için insanın gövdesi ve uzuvlarını ele alıyorum. Insanların duygularını değil, daha çok bu duyguların bedenlerine yansımalarını soyut bir şekilde ortaya koymaya çalıştım. Benim için başından beri insan ve insanla ilgili her şey çok önemli. Çocuk yaşlarda felsefe ve psikolojiyle ilgilenmek istememin sebebi, daha ben 6 yaşındayken aklımın en küçük ferdinin, sekiz aylık yeğeninin bir gün içinde ölmesiydi. Bu olay bende travma yarattı. Arkayımadan bir varmış bir yokmuş derler ya, onu yaşadım. Bu bende korku yarattı. Her sevdiğim bir gün yok olacak diye düşündüm. Ve 6 yaşımdan itibaren benliğimi sarsan bu korkuyla insan kimdir, ölüm nedir, yaşam nedir, nasıl yaşamalı gibi konuları hep düşündüm. Insanla ilgili her şey ilginç çıktı ve bern düşündürmeye başladım. Bazen baktığımda gökyüzündeki bulutlarla, yerdeki mermerde, taştalarda da hep bir insan figürü, insan bedeni görürüm. Bu sanatına da yansıyor doğal olarak.

Serginiz 60 yılınızın bir dökümü; size bir ayna tutuyor mu?

60 yıldır çalışıyorum, hepsini burada göreyim ve ile ilişşiren ben olayım istiyordum. Ve gördüğümde mutlu olıdım. Doğrusu eserlerimle tartıldığı hissettim. Kendimi yeniden geliştiğim gördüm. Belli yaklaşımlarımda pek bir oynama olmamış, onu gördüm. Etkilendiğim akımları özünü alıp kendimce yorumladığımı gördüm. Yaşamımda bunu görebildiğimden memnunum. Ama aslında serginin tamamı değil, başkalarının ne söyluyor? Farklı bir gözlüğü açıp vereblilyor mu, düşündürüyor, sorgulatıyor mu? Asıl önemli olan o.